

Talekonstens grundprinciper för muslimer

- med betoning på retoriska figurer

Sabeln

Varför bör en muslim som kallar människorna till Herrens väg studera och lära sig talekonstens principer och de retoriska figurernas innebörder? Svaret är enkelt. I Koranen påbjuder Allah muslimerna att de skall kalla till Honom med ”goda ord” (Koranen 16:125). Talekonsten hjälper till att strukturera och smida muslimens goda ord till en vass klinga medan de retoriska figurerna hjälper till att pryda hans sabel med smycken, juveler och ädelstenar.

Alltför många gånger händer det att muslimer talar om sin tro utan att riktigt ta hänsyn till hur de presenterar det. Ibland kan de vara ostrukturerade i sin budskapsförmedling och stundom tar de helt enkelt inte hänsyn till lyssnarens referensramar. Vilka kunskaper har lyssnaren om islam eller om religioner överhuvudtaget? Det kan hända att lyssnaren inte tror på Gud samtidigt som en muslim försöker övertyga personen i fråga om att Profeten Muhammed var Guds sändebud. Bör inte denna muslim först och främst informera lyssnaren om Guds existens innan han försöker övertyga om att Profeten Muhammed var Guds sändebud? Svaret är ett självklart ja. Först måste lyssnaren naturligtvis vara övertygad om att Gud existerar innan denne kan informeras om att Profeten Muhammed var Guds sändebud. Många gånger använder muslimer också en hel del arabiska begrepp då de talar om islam som lyssnaren inte har en aning om, exempelvis *tawhîd*, *sunnah*, *hadîth*, *jannah* m.fl. Muslimen bör då fråga sig själv: hur mycket förstår lyssnaren av vad jag säger? Muslimer talar helt enkelt ibland över lyssnarnas huvuden. Det är följaktligen ytterst viktigt att lyssnaren får ta emot budskapet i en språkdräkt som denne förstår och begriper.

Denna artikel ämnar ge dig som läsare en kort orientering i talekonstens och de retoriska figurernas vetenskaper. Se gärna denna artikel som en inbjudan till vidare studier inom dessa två vetenskapsgrenar. Arbetets disposition är som följer: först en kort genomgång i punktform om retorikens grundsatser, sedan en omfattande översikt om talets olika beståndsdelar som består av fem delar nämligen inledning, bakgrund, budskap, argument och avslutning. Därefter följer vad du bör tänka på inför ett tal, vad du bör göra om du tappar tråden, allmänna råd och tips, hur du tränar inför talet samt vad som kan förväntas av dig att du säger när du presenterar en annan talare. Efter detta följer en genomgång av de retoriska figurerna med olika exempel.

Retorikens grundregler

Här följer några grundregler som du bör lägga på minnet och tillämpa, innan och under, de tal du kommer att hålla:

Grundregel nummer ett: Det är bättre att tala mycket om lite, än lite om mycket. Tala hellre på djupet än på bredden.

Grundregel nummer två: Det språk talaren väljer visar vem han är eller vill vara, bland åhörarna. Tänk noga på ditt språk.

Grundregel nummer tre: Läs inte från manus. Använd stolpar istället.

Grundregel nummer fyra: Lär av andra. Det någon gör bra, kan du försöka göra bättre.

Grundregel nummer fem: Övning ger färdighet.

Grundregel nummer sex: Var dig själv. Härma inte en annan person.

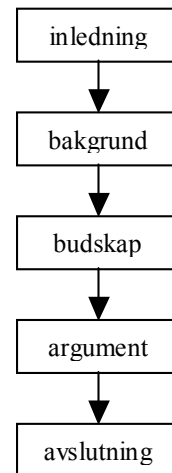
Talets beståndsdelar

Här följer en mall enligt vilken ett tal bör innehålla fem delar, nämligen; inledning, bakgrund, budskap, argument och avslutning. Talets beståndsdelar kan sammanfattas i följande mening: Säg vad du ska säga, säg det, säg vad du har sagt.

• Inledning (exordium)

Inledningens tre mål:

1. Den ska väcka åhörarnas intresse för ämnet.
2. Den ska få dem att vilja lyssna till talaren.
3. Den ska förbereda dem på ämnet.

Tänk på att första intrycket alltid är avgörande. Den viktigaste funktionen i en inledning är att väcka uppmärksamhet och intresse. Den ska dessutom väcka frågor och ge tankeställare hos åhörarna.

Hur kan man som talare få publiken att vilja lyssna på en med välvilja? Visa din respekt för åhörarna genom att tala till dem som självständiga och kloka människor. Tillförsäkra dem om din avsikt att ge dem den totala och oförvanskade sanningen. Ett annat sätt kan vara att använda ett språk och ett uppträdande som förefaller åhörarna naturligt och tilltalande.

Exempel på fyra olika inledningar:

Klassiskt. Presentera dig själv, vad du ska tala om, vilken nytta publiken kommer att få av ditt budskap och hur du ska använda tiden.

”Jag heter Ahmad Muhammed och jag är här idag för att tala om kvinnan i islam. När jag är klar så kommer ni att veta, med Guds vilja, att kvinnan i islam inte är

förtryckt. Fördomar i samhället är något som förmörkar människors sinnen och idag ska jag kasta lite ljus över denna känsliga fråga. Dagens uppläggning är...”

Citat. Börja ditt tal med att citera någon. Varför inte börja ditt tal med att citera något ur Koranen som sammanfattar det du vill säga på ett bra sätt.

”Gud säger i den ädla Koranen: ’Och till Hans under hör att Han har skapat hustrur åt er av er egen art, så att ni kan finna ro hos dem, och Han har låtit kärlek och ömhet uppstå mellan er. I detta ligger helt visst budskap till människor som tänker (30:21).’ Idag råder ett stort missförstånd om den muslimska tjejen och kvinnan...”

Dra en historia. Inled ditt tal med en kort berättelse som kan vara underhållande. Undvik dock skämt eftersom det kan bli genant om du är den enda som skrattar.

”Häromdagen var jag i biblioteket då en ung dam...”

Rakt på sak. Inled ditt tal mitt i en berättelse. Skildra vad som händer helst i nutid.

”Jag håller fjärrkontrollen i min hand och sätter på TV:n. Kulsprutor och fjärrkontrollstyrda bomber exploderar och smattrar. Människor skriker och vrider sig i sina plågor. Kameran fokuserar på den skyldige, en skäggig barbar med en stor vit turban. Ännu en muslimsk ’bad guy’. Idag ska jag tala om hur muslimer framställs i Hollywoodfilmer. Är bilden av galna muslimer i Hollywoodfilmer sann eller falsk?”

Fråga publiken. Ställ en retorisk fråga till åhörarna. ”Visste ni om att islam är världens snabbast växande religion?”

Något som hänt dig. Inled anförandet med att berätta något som hänt dig. ”För ca 10 år sedan hände en märklig sak med mig. Precis när jag skulle gå ut ur affären...”

• **Bakgrund (narratio)**

Under narratio ska man ge bakgrunden, för historien, de yttre omständigheterna till den fråga man vill behandla, dvs. hållbara och relevanta fakta. Bakgrunden ska vara kort, tydlig och objektiv. Man bör inte argumentera under detta stadium.

• **Budskap (probatio)**

Här framförs talarens påstående, huvudargument eller förslag. Probatio bör framstå som en nödvändig konsekvens av de fakta som precis har redovisats i narratio.

• **Argument (confirmatio/refutatio)**

Confirmatio bygger på argument som bevisar eller bekräftar den framlagda tesen. Man bör högst använda sig av tre argument. Argument som visar på de positiva följderna om tesen följs samt de negativa följderna om tesen inte följs.

Refutatio bygger på argument som bemöter tänkbara motargument mot den framlagda tesen. Man vederlägger de invändningar som redan gjorts eller kan tänkas

mot tesen. Detta visar att man inte är främmande eller rädd för motståndarnas tankegångar.

• Avslutning (peroratio)

Peroratio är en sammanfattning av ens viktigaste teser och argument. Den ska vara klar, kort och koncis. Cirkeln sluts och man knyter an till något i inledningen. Avsluta gärna med din bästa replik eftersom den särskilt fäster sig i åhörarnas minne.

Förberedelser inför anförandet

Du bör vara noggrant förberedd inför varje anförande du skall hålla. Fundera extra grundligt över följande punkter:

- Läs på.
- Nedteckna tankar och idéer.
- Samla argument och bevis.
- Sök auktoriteter och sakkunniga som du kan stödja dig på.
- Tänk konkret.
- Rita upp en tankekarta (Mind mapp).
- Be om råd och tips.
- Ta hjälp av ordbok.

Om du tappar tråden

Ibland kan det hända att du tappar tråden när du står inför åhörarna. Det kan kännas pinsamt men det finns utvägar. Här följer några tips på vad du då kan göra:

- Upprepa sista orden eller meningen.
- Uppträd som om inget hänt.
- Fråga publiken.
- Ta ett uppehåll.

Allmänna råd och tips

- Använd konkreta exempel och bilder som rör din publik.
- Öppna på ett annorlunda sätt.
- Slå fast din tes.
- Ta ett belysande exempel. Ifrågasätt det. Öppna för diskussion.

När du ska presentera någon

Emellanåt kan det hända att du ska presentera en talare. Du skall då tänka på att din presentation ska vara kort. Det är inte du som ska hålla tal av den orsaken att

åhörarna väntar naturligtvis på talaren. Berätta för åhörarna vad talaren heter och vad han ska tala om. Avsluta med att berätta varför det är viktigt att publiken ska lyssna extra noggrant på talaren.

Håll talet för dig själv

Innan du ska hålla ditt tal kan du träna. Samtidigt som du tränar hjälper du ditt minne och upptäcker vad som är bra och mindre bra samt sådant som inte fungerar. Du har här möjligheten att ändra i ditt tal.

Retoriska figurer

Här följer en kort beskrivning av olika retoriska figurer följt av något eller några korta exempel.

Liknelse eller jämförelse. Liknelsen är en jämförande bild. ”Hon talar som en bok”. I den ädla Koranen förekommer många liknelser som en talare kan använda eller låta sig inspireras av¹. Varför använder sig Allah av liknelser? Svaret är att han ”framställer [Sina] liknelser för människorna för att [väcka dem till] eftertanke.” (Koranen 14:25).

Allegori. Säger ett och menar något annat, till exempel fabler.

Metafor. Betyder att något bärs eller förs från en plats till en annan. I liknelsen säger man klart att man vill jämföra två skilda ting - i metaforen är denna jämförelse underförstådd. Ett exempel på detta är ”den raka vägen” som vi finner i den första suran i Koranen. Denna ”väg” skall inte förstås bokstavligen som en väg ute på landet utan den skall förstås på en metafysisk plan.

Den retoriska frågan. En fråga som talaren ställer och inte förväntar sig ett svar på. Han ger strax svaret själv. Här följer några retoriska frågor som förekommer i Koranen: ”Vad anser du om den [människa] som förnekar Domen?” (107:1). ”Har du inte sett hur din Herre gick till väga mot Elefantens armé?” (105:1). ”[En dag skall ni höra] det dundrande slaget! Vad betyder det dundrande slaget?” (Koranen 101:1).

Upprepningar. Bokstavligen eller i andan. I Koranen kan man exempelvis finna följande upprepning: ”På prövningen följer lättnad! [Ja,] på prövningen följer lättnad!” (94:5). Profeten Muhammed har sagt: ”De tillspillogivna är de som vidhåller bestämt att försvåra i frågor om tro.” Detta upprepade han tre gånger. (*Riyâd-us-Sâlihîn*, nummer 144)

Synonym. Understryk något av extra vikt genom att uttrycka samma tanke på flera olika sätt: ”Det är hemskt, fruktansvärt, oförståeligt att man kan diskriminera en muslim i arbetslivet.”

Alliteration: Bokstavsrím. Du upprepar ord som börjar på samma bokstav i början av en mening. ”Maja måste mosa maten.” Kalles kaviar. Vilda västern. Lika barn leka bäst.

Anafor: Inleda en rad satser eller fraser med samma ord. ”Jag har en dröm...”

Parafra: När en tanke upprepas, men formuleras på olika sätt.

Tretal. Det är lätt att komma ihåg ord som paras ihop tre och tre. Det ger slagkraft. ”Sol, vind och vatten”. Ett bra exempel på detta är den välkända Gabrielhadithen där ärkeängeln Gabriel uppenbarar sig för Profeten och hans följeslagare för att lära dem islam. Gabriel undervisar följeslagarna i islam, iman (tron) och ihsan (fulländandet av tron)ⁱⁱ. Dessa tre begrepp underlättade för följeslagarna att memorera detta budskap och att senare kunna dela med sig av det till andra.

Antites. En motsättning. Ord, begrepp eller uttryck som har skapats från ett motsatsförhållande. ”Människan är förvisso förlorad, utom de som tror och lever ett rättskaffens liv.” (Koranen 103:1-2).

”Ni har hört att det blev sagt till fäderna... Men jag säger er...” (Matt 5:21-48).

Paradox. En skenbar motsägelse, som kan förstärka det du säger, eftersom det verkar så orimligt.

Källor

Johannesson, Kurt: *Retorik eller konsten att övertyga*. Stockholm, Nordstedts 1996.

Johannesson, Kurt: *Tala väl - 10 lektioner i praktisk retorik*. Stockholm, Nordstedts 2001.

Säfström, Charlotte. *Börja tala*. Stockholm, Ordfront 1999.

ⁱ Här följer några exempel på liknelser som förekommer i Koranen: en man som tände en eld 2:17-18; regnmoln, åska och blixnar 2:19-20; herden 2:171; sädeskorn 2:261; berggrund 2:264; trädgård 2:265-266; frostig vind 3:117; hund som flåsar med hängande tunga 7:176; lös grund 9:109-110; regn 10:24; blind och döv 11:24; aska som sopas bort av vinden 14:18; starkt och friskt träd 14:24-25; uselt och sjukt träd 14:26; slav 16:75; stum 16:76; om en stad 16:112-113; om två män 18:32-44; livet i denna värld 18:45-46; fåglarnas rov 22:31; ljus 24:35-36; hägring 24:39; djupa mörkret 24:40; spindel 29:41; frön som skjuter skott 48:29; jordbrukare 57:20; åsna 62:5.

ⁱⁱ ‘Umar ibn al-Khattab berättade: Vi satt en dag tillsammans med Guds budbärare (Guds frid och välsignelser vare över honom) då en man kom till honom, klädd i helt vita kläder och med ett ovanligt svart hår. Det fanns inga spår av resa hos honom trots att ingen av oss kände igen honom. Till slut satte han sig ner [framför] profeten (Guds frid och välsignelser vare över honom) med sina knän mot hans och lät sina händer vila på hans lår och sade: ”Muhammed, berätta för mig om

---

islam.” Guds budbärare (Guds frid och välsignelser vare över honom) svarade: ”Islam är att vittna om att det inte finns någon gudom förutom Gud, och att Muhammed är Hans sändebud, att förrätta bönen, betala allmosan och fasta under månaden Ramadan och, om man har råd, att vallfärda [till Kaba i Mecka]” Frågeställaren svarade då, ”Du har sagt sanningen!” Vi förvånades över att han ställde en fråga som han sedan själv bekräftade svaret på. Då sade han: ”Berätta för mig om tron (**iman**)” och profeten (Guds frid och välsignelser vare över honom) svarade: ”Det är att tro på Gud, Hans änglar, Hans uppenbarade skrifter, Hans profeter och på den yttersta dagen, och att tro på ens öde - dess goda och dess onda.” ”Du har sagt sanningen”, sade han, ”Berätta nu för mig om fulländandet av tron (**ihsân**)”. Och profeten (Guds frid och välsignelser vare över honom) svarade: ”Det är att dyrka Gud som om du såg Honom, och även om du inte ser Honom, så ser Han dig.” ”Berätta för mig om timmen” sade besökaren och fick till svar: ”Den tillfrågade vet lika lite om den som den frågande gör.” ”Berätta då vad som föregår den” fortsatte han och profeten (Guds frid och välsignelser vare över honom) svarade: ”Att slavkvinnan skall föda sin egen ägarinna och att du skall få se barfota, nakna och utfattiga fåraherdar tävla om att bygga höga byggnader.” Då gick besökaren. Vi väntade en stund och profeten (Guds frid och välsignelser vare över honom) sade ”vet du, ‘Umar, vem frågeställaren var?’” och jag svarade ”Gud och Hans sändebud vet bäst” Han sade: ”det var Gabriel som kom för att lära er, er religion.” (Sahih Muslim, kitâb al-imân 1:1)